

Is-Socjetà tal-Ġifen Holma Soċjali

DR. CHARLES BRIFFA

GUŻÈ BONNICI (1907-1940) JINQEDA BL-ISTORJA MBIEGHDA u bil-ġrajja kontemporanja biex iżewweġ qawwiet intellettuali u immaginattivi flimkien. Spiss jixhed kwalità ta' pessimizmu li kien karatteristika ta' zmienu. L-impresjoni li nieħdu mix-xogħlijiet tiegħu m'hijiex ta' analista qawwi tal-ħajja umana, imma ta' rakkontatur meditattiv li jaqsam it-tigrib tal-karattri tiegħu f'ambjent mhedded minn xi idea jew minn xi bidla. Il-karattri huma tal-post u taż-żmien: l-għeruoq tagħhom jinsabu fl-ambjent li trabbew fih. Bonnici għandu hila juri azzjoni bir-reqqa tad-dettalji kollha tagħha imma l-pessimizmu tiegħu jqanqal burdata riflessiva. Kollox ma' kollox, ir-rumanzi soċjali ta' Bonnici huma rumanzi ta' azzjoni li jirrapprezentaw mudelli morali mhux konvenzjonali.

Hawnhekk se nittratta l-aħħar rumanz li kiteb: *Lejn ix-Xemx* li kitbu u qatt ma rah mitbugħ għax miet zgħir, imma mbagħad ir-rumanz hareġ wara mewtu f'*Il-Berqa* fl-1958 u ġie stampat fi ktieb fl-1974. F'dan l-aħħar rumanz tiegħu Bonnici jinseg' ġrajja fil-bidu tas-seklu XVIII bi sfond marittimu Malti biex juri l-konflitt bejn id-dmir u l-imħabba, u fl-istess waqt iġarraf hafna mill-pessimizmu tax-xogħlijiet l-oħra.

Holma ta' Soċjetà Perfetta

Bosta drabi fir-rumanzi u fin-novelli tiegħu Bonnici tana deskrizzjoni-ritratt tal-ħajja kontemporanja kif kienet tingħex madwaru. Fid-deskrizzjoni soċjo-realistika kien sikwit jikxef id-difetti u l-mankamenti tas-soċjetà, u għalhekk ir-ritratt qatt ma kien ikun perfett.

X'kienet l-idea tiegħu ta' soċjetà perfetta? Kif kien jistħajjel li għandha tkun soċjetà zgħira bħal tagħna?

Jaġhtina hjiel f'*Lejn ix-Xemx*, fejn iwasslilna ambjent

kwazi ideali: l-ambjent ta' fuq il-ġifen, in-*Nostra Senora* li jsir mudell ta' soċjetà umana fi vjaġġ f'dinja li ma tispjegahix. Jinqeda bit-teknika taċ-ċkejken (il-ġifen) ħalli jirrappreżenta l-kbir (Malta), kif għamel Ġananton Vassallo (1817-1868) b'*Il-Ġifen Tork* (1853). B'implikazzjoni Bonnici donnu qed jgħid li l-istat ideali (imwaqqaf fuq kooperazzjoni, ħbiberija, irġulija, fiduċja, u mħabba) kif jispegah hu jrid jiġi bl-għajnuna tal-Madonna – implikazzjoni li toħroġ mill-isem tal-ġifen.

Il-ġifen ta' Duminku, fl-organizzazzjoni tiegħu, kien iħaddem ħajja soċjali li kienet tisboq bil-kondizzjonijiet tagħha l-ħajja fuq l-art.

Fuq dan il-ġifen, il-ħajja kienet xort'ohra. Kulħadd kien qisu ndaqs, għax la l-kbar ma kienu jħobbu juru l-qawwa ta' setgħethom u anqas iż-żgħar ma kienu joħolmu jgħollu rashom iżzejjed u jinsew dmirijiethom; l-imħabba u l-qima għal xulxin nisslu fiċ-ċorma ħbiberija li qatt ma kienu raw bħalha.

Is-soċjetà tal-ġifen hija l-ħolma soċjali ta' Bonnici. Minkejja li hemm stratifikazzjoni soċjali (“kbar” u “żgħar,”) titnaqqas l-inugwaljanza soċjali għax iż-żewġ gruppi għandhom identità waħda (jiġifieri, ta' baħrin fuq in-*Nostra Senora*), għarfien ta' interess komuni (jiġifieri, li jaslu fid-destinazzjoni qawwijin u shaħ), u stil ta' ħajja li toqgħod għal kulħadd. Igawdu u jbatu flimkien, imma kulħadd jieħu dak li haqqu u dak li jixtieq. Meta ċ-ċorma ta' Duminku rnexxielhom bla dmija jahtfu r-renti tal-Kavallier minn fuq il-ġifen li kien qed iġorrhom,

Duminku, Tusè, u Kalanġ, fuq il-kassru tal-poppa, maġenb it-tmun, kienu jridu jtiru bil-ferħ għax qatt ma basru li kisba bħal dik kienu sejrjn jaqalgħuha bla taħbit xejn. Duminku ma kienx hieni għalih innifsu, għax hu l-

ghana ma kienx jgħożżu, imma ghax kien qiegħed jaħseb li issa lill-baħrin, li dejjem ħjewh fil-ħajja mġarrba tiegħu u qdewh bla tmeżmiż, seta' jħallashom kif jixirqilhom u jkun jista' wkoll jiġbor lil Żiza mill-ħajja li kienet fiha u jdawwarha b'kulma setgħet tixtieq qalbha.

Il-ħsieb indirett ħieles ta' Duminku jurih kap ta' stat li jistma lil dawk ta' taħtu bħala ħaddiema li jixirqilhom ħlas xieraq: in-nies stmati ndaqs f'għajnejh bħal f'għajnejn Alla. Is-socjetà ckejkna tal-ġifen tirrifletti l-idea mixtieqa ta' Bonnici biex Malta tadatta struttura soċjali b'aktar ugwaljanza. Fil-kuntest funzjonalista tal-ġifen, is-socjetà trid taħdem għalenija. Il-ħtieġa bażika li jkunu fejn ikunu jridu jwasslu l-ġifen qawwi u

Gużè Bonnici: wieħed mill-kofundaturi ta' l-Għaqda tal-Malti - Università

shiĥ, titlob fehma waħda u ħidma flimkien. Titlob kooperazzjoni u unjoni. Il-baħrin tan-*Nostra Senora* jiffunzjonaw b'qalb waħda u tarahom dejjem magħqudin iħaddmu l-prinċipju proverbjali li loqma għalenija tiswa mija. Il-fehma hija integrata mal-ħtieġa u tagħti ħidma ta' kooperazzjoni biex jinżammu l-ordni u l-istabilità li huma essenzjali għas-sistema soċjali. Hekk in-*Nostra Senora* ta' Bonnici għandu ħafna min-*Narcissus* firrumanz tal-baħar *The Nigger of the Narcissus* (1898) ta' Joseph Conrad (1857-1924) li jinseġ soċjetà fuq bastiment ibbażata fuq il-lealtà tal-baħrin.

Irgulija u Stabilità

Il-kooperazzjoni, l-istabilità, u l-ordni soċjali jitwaqqfu fuq kunsens ta' valuri. Jiġifieri, ikun hemm qbil ġenerali dwar x'inhu tajjeb u utli. Meta Ġanni, mhedded minn Barabba, kellu jidħol baħri fuq il-mirkeb ta' Duminku, l-ewwel li ma laqtu kien il-valur ta' l-irgūlija f'din is-soċjetà tal-ġifen u mill-ewwel ukoll intebaħ bil-frott utieq tiegħu dan il-valur li fost oħrajn inaqqas it-tensjoni tal-ħajja:

Li ma kellux il-faħam miblul kien ikun għal qalbu, għax, bħalma qalulu xi tnejn minn šhabu l-ġodda, kienu mitmugħa u mħallsa tajjeb u xogħol tqil ma kellhomx ħlief meta...jiltaqgħu ma' xi ġifen Tork. Ġanni ntebaħ b'din l-imġiba u biex ma jħassibhomx ħażin, għamel ta' bi ruħu anqas semagħhom. Hu għela li xogħol bħal dan ma kienx sabu qabel u sehet xortih li dejjem lagħbitu sa minn ċkunitu. Li ma kellux lil Barabba wieqaf heddiedi warajh isuqu bla ħniena kien jinsa mibegħd tu u jidfen ix-xewqa li jithallas mill-kaptan tiegħu. U kien jgħaddi ħajtu hieni għax meħlus minn taqtiq il-qalb għall-ksib tal-għajxien u mdawwar minn nies li, għalkemm f'tit ħorox u kelma ma jqisuhiex darbtejn,

kienu jzommu rgulithom fuq kollox u ma kellhomx tarf safejn jaslu biex jghinu lil xulxin u jobdu lil Duminku. Hu baqa' mistaghgeb bil-gibda saffa u shiha li kellhom ghalih, u bilkemm ried jemmen lil ghajnejh meta rahom jifirhu qishom tfal kull meta kien jieqaf ikellimhom u jghidilhom xi hlieqa b'moghdija taz-żmien: hu kien imdorri jghix qalb haddiema li joboghdu u jmaqdru lil min ihaddimhom, bahrin li l-ghaxxa taghhom izebilhu u jcafalsu bit-tajn lill-kaptan tal-ġfien taghhom, qaddejja li fuq xejn ma jafu jithaddtu hajr fuq il-ġieh imtabba' minnhom tas-sidien taghhom.

Komunità meħlusa “minn taqtiq il-qalb għall-ksib tal-ghajxien” hija l-istat ideali li għandu f'moħħu Bonnici. Il-kuntrast li jgħaddi mill-ħsieb indirett hieles ta' Ġanni bejn ir-rispett u l-kooperazzjoni fost il-membri tač-čorma tan-*Nostra Senora* u l-mibegħda u l-konflitt fuq iġfna oħra, huwa kuntrast bejn ir-realtà soċjali (mimlija konflitt istituzzjonalizzat) u x-xewqa ideali ta' Bonnici. L-istil mentali ta' Ġanni huwa kkaratterizzat minn xbihat ta' tmaqdir, žebliħ, ħmieġ, u mibegħda li ma jaqbilx ma' l-istil mentali ta' Duminku u l-atmosfera ideali ta' fuq il-ġifen. Anki Barabba, l-għadu ta' Duminku, jistaghgeb kemm dan jitrattahom tajjeb lill-bahrin tiegħu: “Issa tara xi friex issib fuq in-*Nostra Senora*. U mistaghgbin kemm izoqqhom tajjeb Duminku lill-bahrin tiegħu.”

F'din is-soċjetà ta' kooperazzjoni, hbiberija, irguliya, u rispett, il-qerq u l-ħażen ta' bejn il-membri kien jistona. Ġanni jisibha diffiċli jippjana xi ingann:

ħassha daqsxejn bi tqila li jqarra q b'dawn il-bahrin u jnassas hajjet l-egħżeż bniedem għal qalbhom u mhux darba u tnejn ħabat sejjer jahrab minn hemm u jitbiegħed minn qalbhom.

F'atmosfera bħal din ix-xemx tikwi tinhass fietla u l-arja hija dejjem ta' ħbiberija. Il-ġdid mill-ewwel ihossu ta' ġewwa u mistieden jaqsam il-ħbiberija. Ir-relazzjoni bejn il-membri tal-ġifen soċjali tistieden il-kooperazzjoni u l-interdipendenza. Is-setgħa tal-kaptan tintlaqa' bħala awtorità legittima u ġusta mill-baħrin kollha u dan għax Duminku, fil-pożizzjoni tiegħu, juża s-setgħa li għandu biex ifittex għan kollettiv li jkun ġej mill-valuri ewlenin ta' fuq il-ġifen. Allura l-użu ta' din is-setgħa jaqdi l-interess tal-ġifen kollu. Imma huwa neċessarju li l-kaptan ikollu fiduċja f'kulhadd. Meta beda jissuspetta f'Ġanni, ried jitolqu fuq gżira barrija u jagħtih ikel u xorb sa ma jinheles. Is-soċjetà ideali (li trid tinsa l-imġhoddi) tinbena fuq fiduċja shiha.

Lejn ix-Xemx tat-Tama

Ir-rispett fir-relazzjoni Duminku-baħrin huwa reċiproku. Imma hemm rispett ieħor. Duminku lill-ġifen jittrattah qisu haġa ħajja li tifhmu. Jirrispetta t-teknoloġija għax din hija l-ġhodda siehba u l-mezz ta' għajxien li hu żviluppa f'minjatura ta' soċjetà.

Hu kien jaf il-bastiment tiegħu xiber b'xiber. Kien jaf sa fejn tilhaq qawwietu u x'kienu n-nuqqasijiet kollha tiegħu, u hadd daqsu ma kien jagħraf jaħsiblu għal kull saram u jmexxih ħafiff'kull xorta ta' riħ u ta' baħar. Hu ma kienx iqisu bħala haġa bla ruħ u bla hass, imma mill-anqas kien jgħoddu ta' bhima li tifhem jekk irriedni hux f'idejn sidha, u aktar togħħod għat-tliħhim tiegħu u iżjed tobdih bil-herqa. U li kellu jqabbel il-ħlewwa fl-imġiba u l-ħeffa biex jobdih tal-ġifen ma' dik tal-bnedmin, għalkemm ma kellux xi jmaqdar fil-baħrin tiegħu, aktarx kien imil lejn ta' l-ewwel. U mhux darba u tnejn inqabad imelles bil-ġhożża t-tmun li jkollu f'idejh u jgħidlu kliem ta' ġibda li jgħaġġeb.

Għal Duminku l-ġifen għandu qalb u ruħ, u t-tnejn li huma kienu jifhemu lil xulxin f'kull temp li jbaħħru fih. Filmaltemp, Duminku kien jafdah lill-ġifen tiegħu.

Mit-tigrib ta' l-imghoddi hu għaraf li kienet sejra tilhaqhom tempesta qawwija u, li ma kellux moħħu mistrieħ fuq is-shuħija tal-ġifen tiegħu, kien jithasseb ħafna.

Il-ġifen, f'ċirkustanzi mwieġhra, jieħu l-ħajja “qisu ziemel jonfor u joghla fuq saqajh taht il-ġibda tar-riedni qabel jitlaq jiġri” u jikkoopera mal-kaptan biex flimkien iwasslu lil kulhadd fit-triq tal-ħelsien (mill-maltemp). Simbolikament, il-kap ta' l-istat f'atmosfera ta' kooperazzjoni għandu jwassal lill-istat għat-triq ta' ħelsien soċjali. Fl-aħħar, biex jinkurunaha din is-soċjetà ideali, Bonnici (f'waqt profetiku) jagħmel lill-ġifen isalpa lejn ix-xemx u jaqbad it-triq tal-ħelsien u ta' l-imħabba; simbolikament iferra' t-tama f'qalb il-qarrejja.

Konklużjoni

B'dan ir-rumanz donnu Bonnici jkisser il-pessimizmu li wera fix-xoghlijiet l-oħra tiegħu. Huwa rumanz li juri klaxx bejn żewġ burdati umani differenti, ippersonifikati f'Barabba u Duminku. Barabba narawh ikkaratterizzat b'moħħ aħrax kollu rabja u tpattija, u jibqa' b'attitudni empirika għax jimxi biss mal-fatti; u Duminku mogħni b'moħħ ħlejjju mimli mħabba, b'attitudni aktar razzjonalistika għax jimxi aktar fuq il-prinċipji li bosta drabi narawhom pożittivi u nsara. Hu u jsalpa lejn ix-xemx tat-tama, Duminku (li jippersonifika x-xewqa ta' Bonnici) jidher ottimist b'rieda ħielsa f'kuntest ta' possibilità soċjali.